

УДК 378.147

DOI: 10.24144/2524-0609.2019.45.223-227

Хоминець Світлана Іванівна

Аспірант

кафедра загальної педагогіки та педагогіки вищої школи

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

м. Ужгород, Україна

svitlana.khominec@gmail.com

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0003-1994-7539>

ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ АКАДЕМІЧНОЇ МОБІЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню поняття та видів академічної мобільності студентів. Обґрунтовано, що інтенсифікація процесів освітньо-професійної інтеграції, прискорення темпів науково-технічного прогресу, ускладнення технологій на сучасному етапі розвитку суспільства актуалізують фахову підготовку спеціалістів, які володіють високим рівнем мобільності вже в період навчання у закладі вищої освіти. Метою даної статті є дослідження поняття та видів академічної мобільності студентів у сучасній системі вищої освіти. Методи дослідження: аналіз і синтез психолого-педагогічної літератури, узагальнення, класифікація. Встановлено, що академічна мобільність студентів – це форма організації освітнього процесу, спрямована на здобуття теоретичного й практичного досвіду навчальної або фахової діяльності. Вона передбачає навчання, виконання досліджень, стажування студентів у іншому закладі вищої освіти (в своїй країні чи за рубежом) протягом обмеженого періоду часу і їхнє повернення у базовий освітній заклад для завершення професійної підготовки. Досліджено різні види академічної мобільності, серед яких найпоширенішими є просторова та віртуальна.

Ключові слова: система вищої освіти; академічна мобільність; види академічної мобільності; інтернаціоналізація вищої освіти.

Вступ. Інтеграційні процеси, що відбуваються в сучасному суспільстві не оминули й систему вищої освіти. Формується єдиний світовий освітній простір, що виражається, насамперед у координації освітніх стандартів, навчальних планів, підходів до підготовки фахівців у закладах вищої освіти різних країн. Інтеграція системи вітчизняної вищої освіти в європейський освітній простір є фактором її інтернаціоналізації та зумовлює зростання академічної мобільності студентів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми реформування системи вищої освіти в контексті процесів глобалізації, гуманізації, інтеграції та інтернаціоналізації знаходять своє відображення в працях В. Байденко, А. Белякіна, О. Мартиненка, Ю. Шабаліна. Безпосередньо питанням розвитку академічної мобільності студентів присвячені дослідження Л. Зновенко, А. Кузьміна, Д. Свириденка, В. Триндюк, А. Шеремет та ін. Серед зарубіжних учених досліджувану проблему вивчають Ф. Альтбах, М. Байрем, М. Келлоу, Дж. Колеман, Дж. Найт, А. Окада, Н. Стромквіст, Є. Уорден та ін.

Метою даної статті є дослідження поняття та видів академічної мобільності студентів у сучасній системі вищої освіти. **Завдання дослідження:** проаналізувати зміст поняття академічної мобільності; узагальнити види академічної мобільності студентів. **Методи дослідження:** аналіз і синтез психолого-педагогічної літератури, узагальнення, класифікація.

Виклад основного матеріалу. Вітчизняні та зарубіжні дослідники визначають зміст академічної мобільності студентів з позиції чотирьох наукових підходів: функціонального (академічна мобільність передбачає різні можливості для вільного переміщення студентів з метою накопичення академічного і загальнокультурного потенціалу національних систем вищої освіти); особистісного (академічна мобільність є інструментом розвитку особистісних якостей студента); культурологічного (академічна мобільність забезпечує культурний та інтелектуальний обмін); віртуального (надає можливість отримання певних освітніх послуг із застосуванням сучасних інформаційних і комунікаційних технологій) (Зновенко, 2008; Свириденко, 2014; Шеремет, 2009).

Так, Л. Зновенко розкриває зміст поняття «академічна мобільність студентів» як особистісне утворення, яке є результатом діяльності суб'єкта освітнього процесу, що передбачає проектування й реалізацію індивідуального освітнього маршруту студентів з урахуванням специфіки обраної професії, досвіду роботи, тенденцій розвитку ринку праці та міжнародних і національних освітніх систем. Автором визначені умови формування готовності студентів педагогічного ЗВО до академічної мобільності: інформаційне, кадрове та фінансове забезпечення процесу управління академічною мобільністю; педагогічна, методична та організаційно-управлінська підготовленість учасників процесу управління міжнародним співробітництвом; достатній рівень кваліфікації, знань, умінь, досвіду роботи викладачів ЗВО для підготовки студентів до здійснення й розвитку мобільності; педагогічна, методична й організаційна підготовленість студентів до академічної мобільності. Дослідником визначені певні механізми реалізації зазначених умов: моделювання професійної діяльності педагога з урахуванням стилю майбутньої педагогічної діяльності й можливості розвитку професійної мобільності; навчання студентів за індивідуальними освітніми маршрутами трьох типів: адаптивного, розвивального, творчого (Зновенко, 2008).

Вчений Д. Свириденко наголошує на необхідності підготовки студентів до віртуальної мобільності. Її сутнісні характеристики автор визначає як здатність до спільної діяльності з іншими суб'єктами науково-освітнього процесу у віртуальному освітньому середовищі з метою реалізації навчальних, методичних, науково-дослідницьких, інноваційних проектів і програм засобами дистанційного навчання. Така форма мобільності сприяє розширенню освітнього процесу за рахунок використання інформаційних та комунікаційних технологій. Відзначається, що віртуальна мобільність повною мірою здатна реалізувати один з основних принципів організації академічної мобільності студентів – навчання протягом життя (Свириденко, 2014).

А. Шеремет визначає академічну мобільність як інтегративну особистісну характеристику, виражену в здатності долати мовні й міжнаціональні бар'єри, а

також оперативно реагувати на мінливі умови оточуючого середовища для досягнення власних освітніх цілей. Академічну мобільність розглядають як соціальне явище, обумовлене зовнішніми обставинами; вона розуміється як особистісне утворення, що є результатом діяльності суб'єкта освітнього процесу, тобто як особистісна характеристика (Шеремет, 2009).

У контексті нашого наукового дослідження академічна мобільність розглядається як форма організації освітнього процесу (зокрема, через дистанційне навчання), що забезпечує можливість навчатися, викладати, стажуватися чи здійснювати наукову діяльність в іншому навчальному закладі на території України чи поза її межами, результатом якої є самореалізація особистості в навчанні і професійній діяльності. Академічна мобільність дає можливість студентам самим формувати свою освітню траєкторію і в рамках освітніх стандартів, вибирати предмети, курси у відповідності зі своїми схильностями й устремліннями. При цьому характерною ознакою академічної мобільності студентів є тимчасове навчання в інших закладах вищої освіти.

Відзначимо, що сам термін «академічна мобільність» постійно розвивається, з часом у нього вкладається новий зміст. Якщо на перших етапах впровадження Болонського процесу він розглядався як спосіб досягнення єдиного європейського простору, то сьогодні він усе більше сприймається як засіб підвищення конкурентоспроможності європейської вищої освіти.

Розглянемо види академічної мобільності студентів, яку можна класифікувати за різними ознаками:

- за суб'єктами реалізації – академічна мобільність викладачів і студентів;
- за об'єктами – навчальна, дослідницька (для студентів), підвищення кваліфікації (перепідготовка), обмін досвідом (викладання), проведення досліджень (для викладачів і студентів);
- за формами – реальна, віртуальна;
- за напрямом реалізації – вертикальна, горизонтальна, пряма, зворотна;
- за просторовою ознакою – регіональна, міжрегіональна, міжнародна.

Академічна мобільність відрізняється від традиційних закордонних стажувань насамперед тим, що, по-перше, студенти їдуть вчитися за кордон хоч і на обмежені, але тривалі строки – від семестру до навчального року; по-друге, під час таких поїздок вони повноцінно вивчають елективні дисципліни, іноземну мову, відповідно до їхніх індивідуальних освітніх траєкторій, часто повний семестровий або річний курс навчання за рубежом зараховується студентам після повернення в базовий ЗВО.

Розрізняють вертикальну і горизонтальну академічну мобільність. Під вертикальною мобільністю розуміють повний цикл навчання студента з одержанням ступеня в закордонному ЗВО, під горизонтальною – навчання протягом обмеженого періоду часу (семестру, навчального року).

Як вже було зазначено, одним із видів академічної мобільності є віртуальна мобільність студентів, яка передбачає можливість навчатися, викладати або займатися науковими дослідженнями в іншому навчальному закладі за допомогою дистанційних і телекомунікаційних технологій.

Учені також виокремлюють пряму й зворотну академічну мобільність. Так, О. Мартиненко зауважує, що «пряма мобільність» передбачає переміщення студентів, аспірантів, викладачів і дослідників за кордон, відповідно, «зворотна мобільність» – це пе-

реміщення іноземних громадян з освітніми й дослідницькими цілями в іншу країну (Мартиненко, 2008).

Основними суб'єктами студентської академічної мобільності є: студенти всіх освітніх ступенів (бакалаврату, магістратури, докторських програм); випускники першого й другого рівнів вищої освіти.

Дослідниця В. Триндюк визначає основні вимоги до організації студентської мобільності:

- студент повинен у процесі навчання провчитися в закордонному ЗВО семестр або навчальний рік;
- він навчається мовою країни перебування або англійською мовою, складає поточні й підсумкові випробування;
- навчання за рубежом за стандартними програмами академічної мобільності для студента є безкоштовним;
- студент самостійно сплачує транспортні витрати, проживання, харчування, медичні послуги, навчальні заняття поза погодженою (стандартною) програмою (наприклад, вивчення мови країни перебування на курсах);
- у базовому університеті, який направляє студента для навчання за кордон, студенту зараховуються отримані ним в іншому університеті кредити; він не здає додатково жодних дисциплін за період навчання за рубежом;
- університет має право не зараховувати академічні кредити, які студент одержав в інших освітніх закладах, якщо це не було попередньо погоджено з деканатом;
- пріоритетними вважаються програми здобуття студентом спільних і подвійних дипломів (Триндюк, 2017).

Отже, академічна мобільність надає низку можливостей для всіх суб'єктів освітнього процесу. Для студентів – це розширення переліку освітніх програм, для викладачів – розвиток професійної компетентності, визнання й підтвердження їх наукового авторитету через реалізацію наукових досліджень в інших регіонах і країнах, викладання й фахову перепідготовку.

Теоретичний аналіз наукових джерел дозволив визначити основні цілі і завдання академічної мобільності студентів:

- надати студентам можливість здобувати освіту за кордоном з обраного напрямку підготовки, забезпечити доступність до провідних освітніх закладів та наукових шкіл, розширити їхні знання у сфері культури і традицій нової країни;
- сприяти особистісному розвитку, підвищенню рівня знань і створенню можливостей для працевлаштування;
- стимулювати вивчення іноземних мов, як засобу міжнародної інтеграції й функціонування єдиного ринку освітніх послуг.

Отже, мобільність надає широкі можливості для студентів – це й збільшення вибору можливих освітніх послуг і ступеня доступу до зарубіжних навчальних закладів.

Щодо основних завдань, які вирішуються через розвиток академічної мобільності, то В. Триндюк визначає такі:

- 1) формування міждисциплінарних компетенцій – оволодіння новими знаннями та вміннями з різних наукових галузей (наприклад, вивчати хімію в одному університеті, і фізику – в іншому);
- 2) здобуття конкретних специфічних знань: ґрунтовне вивчення професійної ділової іноземної мови; фахова освіта у ЗВО, який є провідним у конкретній вузькоспеціалізованій галузі.
- 3) знайомство з науковими й освітніми традиціями

ми і школами;

4) знайомство з культурою іншого регіону або країни (Триндюк, 2017).

Академічна мобільність допомагає задовольнити особистісні потреби особистості: бажання здійснити зміни у власному житті; прагнення познайомитися з більш цікавими перспективами (пошук широким можливостей працевлаштування й подальшої кар'єри; перспективи професійного й статусного росту; більш висока заробітна плата).

В той же час, дослідник А. Белякін пропонує здійснювати класифікацію цілей академічної мобільності студентів з позиції таких аспектів, як навчальний, культурний, міжкультурний, лінгвістичний, особистісний, професійний.

До навчальних цілей академічної мобільності автор відносить (Белякін, 2009):

- вивчення певного курсу в закордонному університеті за задалегідь погодженим навчальним планом та можливістю вільного вибору предметів або ж комбінації обов'язкового набору навчальних дисциплін і предметів на вибір;
- виконання дисертаційного дослідження або проєкту з умовою його завершення до кінця навчання або збору дослідницького матеріалу протягом строку перебування за кордоном і завершення роботи у базовому закладі освіти;
- вивчення зарубіжного досвіду професійної підготовки по профілю спеціальності протягом навчального року.

Як зазначає дослідник, іноді важко провести чітке розмежування різних аспектів цілей академічної мобільності. Так, культурні цілі можуть співпадати з навчальними, особливо, якщо курс передбачає вивчення культурних і краєзнавчих аспектів регіону перебування студента.

Специфіку лінгвістичних цілей академічної мобільності А. Белякін вбачає в наступному:

- студенти з низьким рівнем мовної підготовки оволодівають іноземною мовою;
- студенти, які вивчають іноземну мову тільки в процесі вивчення конкретної дисципліни досягають менших результатів ніж ті, які додатково вивчають її в процесі неформальної комунікації;
- інтерактивне навчання є ефективнішим для студентів з низьким рівнем мовної підготовки, а рецептивний контакт (телебачення, радіо, книги, газети, фільми) – для більш підготовлених студентів (Белякін, 2009).

Особистісний аспект цілей академічної мобільності передбачає свободу дій, впевненість у своїх силах, самосвідомість. При цьому професійний аспект цілей академічної мобільності передбачає оволодіння фаховими знаннями, вміннями та навичками, розвиток творчого потенціалу.

В процесі навчання в іншому ЗВО за програмою академічної мобільності перед студентами поставлені такі завдання, як:

- оволодіння іноземною мовою;
- придбання нових знань, досвіду;

- встановлення нових особистих контактів;
- знайомство з новою культурою, традиціями.

Відповідно до програми академічної мобільності студенту пропонується стандартний курс, який передбачений освітньою програмою зарубіжного закладу вищої освіти. Розробка власних програм допускається як виняток. Під час навчання можна збільшити кількість отриманих за семестр кредитів, навчаючись одночасно на двох факультетах. Однак таке навчання не заохочується.

Програми академічної мобільності відзначаються різноманітністю. В цьому зацікавлені заклади вищої освіти, які запроваджують нові програми, по-перше, для того, щоб встановити певні контакти із закордонними ЗВО для проведення спільних досліджень, можливості публікацій, участі в міжнародних конференціях, по-друге, для обміну досвідом, знаннями, культурою. Крім того ЗВО розширюють програми мобільності для того, щоб налагоджувати співпрацю з підприємствами, які також зацікавлені в мобільних студентах.

Академічна мобільність сприяє розвитку університетів, оскільки приймання студентів з інших ЗВО та їх успішне навчання за різними програмами є підтвердженнями високого статусу закладу і є елементом його іміджу та привабливості.

Висновки. Академічна мобільність студентів – це форма організації освітнього процесу, спрямована на здобуття теоретичного й практичного досвіду навчальної або фахової діяльності. Вона передбачає навчання, виконання досліджень, стажування студентів у іншому ЗВО (в своїй країні чи за рубежом) протягом обмеженого періоду часу і їхнє повернення у базовий освітній заклад для завершення навчання. Академічна мобільність дозволяє вирішити низку освітніх завдань: розвиток професійних і міждисциплінарних компетенцій, здобуття загальних і вузькоспеціалізованих знань, знайомство з освітніми традиціями й науковими школами інших регіонів, країн, їхньою культурою. Вона надає можливість певною мірою задовольнити особистісні потреби (пошук кращих умов навчання й роботи тощо), а також сприяє розвитку системи освіти в цілому, розширенню культурних взаємозв'язків між країнами. Серед різних видів академічної мобільності (формальна, неформальна, незалежна, пряма, зворотна, фізична, віртуальна, вертикальна, горизонтальна, регіональна, міжнародна) найпоширенішими є просторова (реальна або фізична) та віртуальна академічна мобільність. Просторова – передбачає навчання в іншому навчальному закладі, пов'язане з тимчасовим переїздом. Віртуальна мобільність не вимагає фізичного переміщення студента в інший освітній заклад і реалізується через застосування засобів ІКТ чи системи дистанційної освіти.

Перспективами подальших досліджень є вивчення вітчизняного і зарубіжного досвіду професійної підготовки майбутніх педагогів до академічної мобільності та розробка моделі формування готовності студентів до академічних переміщень.

Список використаної літератури

- Белякин А. М. Высшее профессиональное образование в США: основные тенденции преобразований. *Педагогика*. 2009. Вып. 7. С.119–123.
- Зновенко Л.В. Развитие академической мобильности студентов педагогического вуза в условиях непрерывного образования: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.08 / Омский государственный педагогический университет. Омск, 2008. 23 с.
- Мартыненко О. О. Управление академической мобильностью в вузах. *Университетское управление: практика и анализ*. 2008. Вып. 1(53). С. 65–75.
- Свириденко Д. Аналіз ролі віртуальної академічної мобільності в обґрунтуванні засад розвитку сучасної вищої освіти. *Українознавчий альманах*. 2014. Вип. 17. С. 163–165.
- Триндюк В. Формування готовності до академічної мобільності у студентів вищого технічного навчального закладу:

автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки. Луцьк. 2017. 273 с.

Шеремет А.Н. Формирование академической мобильности будущих учителей информатики средствами информационных и коммуникационных технологий: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / Кузбасская государственная педагогическая академия. Новокузнецк, 2009. 22 с.

References

Beljakin, A.M. (2009). Vysshee professional'noe obrazovanie v SShA: osnovnye tendencii preobrazovaniy [Higher vocational education in the United States: major trends of change]. *Pedagogy*, 7, 119-123. [in Russian].

Martynenko, O.O. (2008). Upravlenie akademicheskoy mobil'nost'ju v vuzah [Management of academic mobility in universities] *University management: practice and analysis*, 1(53). 65-75. [in Russian].

Sheremet, A.N. (2009). Formirovanie akademicheskoy mobil'nosti budushhih uchitelej informatiki sredstvami informacionnyh i kommunikacionnyh tehnologij [Formation of academic mobility of future informatics teachers by the means of information and communication technologies]. *Unpublished Doctoral Dissertation*. Kuzbass State Pedagogical Academy, Novokuznetsk [in Russian].

Sviridenko, D. (2014). Analiz roli virtual'noi akademichnoi mobil'nosti v obgruntuvanni zasad rozvitku suchasnoi vishhoi osviti [Analysis of the role of virtual academic mobility in the rationale for the development of modern higher education]. *Ukrainian studies almanac*, 17, 163-165. [in Ukrainian].

Trindjuk, V. (2017). Formuvannya gotovnosti do akademichnoi mobil'nosti u studentiv vishhogo tehničnogo navchalnogo zakladu [Formation of readiness for academic mobility among students of a higher technical educational institution]. *Unpublished Doctoral Dissertation*. Eastern European National University named after Lesia Ukrainka, Lutsk. [in Ukrainian].

Znovenko, L.V. (2008). Razvitie akademicheskoy mobil'nosti studentov pedagogicheskogo vuza v usloviyah nepreryvnogo obrazovaniya [Development of academic mobility of students of a pedagogical university in conditions of continuous education]. (Unpublished Doctoral Dissertation). Omsk State Pedagogical University, Omsk [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 09.04.2019 р.

Стаття прийнята до друку 16.04.2019 р.

Рецензент: канд.пед.наук, доц.Повідайчик О.С.

Хоминец Светлана

Аспирант

кафедра общей педагогики и педагогики высшей школы

ГВУЗ «Ужгородский национальный университет»

г.Ужгород, Украина

ПОНЯТИЕ И ВИДЫ АКАДЕМИЧЕСКОЙ МОБИЛЬНОСТИ СТУДЕНТОВ

Аннотация. Статья посвящена исследованию понятия и видов академической мобильности студентов. Обосновано, что интенсификация процессов образовательно-профессиональной интеграции, ускорения темпов научно-технического прогресса, усложнение технологий на современном этапе развития общества актуализируют профессиональную подготовку специалистов, обладающих высоким уровнем мобильности уже в период обучения в вузе. Целью данной статьи является исследование понятия и видов академической мобильности студентов в современной системе высшего образования. Методы исследования: анализ и синтез психолого-педагогической литературы, обобщение, классификация. Установлено, что академическая мобильность студентов – это форма организации образовательного процесса, направленная на получение теоретического и практического опыта учебной или профессиональной деятельности. Она предусматривает обучение, выполнение исследований, стажировки студентов в другом учреждении высшего образования (в своей стране или за рубежом) в течение ограниченного периода времени и их возвращение в базовое образовательное учреждение для завершения профессиональной подготовки. Исследованы различные виды академической мобильности, среди которых наиболее распространенными являются пространственная и виртуальная.

Ключевые слова: система высшего образования; академическая мобильность; виды академической мобильности; интернационализация высшего образования.

Khominets Svitlana

PhD Student

Department of General Pedagogics and Pedagogy of Higher School

State University «Uzhgorod National University»

Uzhhorod, Ukraine

THE ESSENCE AND TYPES OF ACADEMIC MOBILITY OF STUDENTS

Abstract. The article is dedicated to the research of the concept and types of academic mobility of students. It is substantiated that the intensification of the processes of educational and professional integration, acceleration of the rate of scientific and technological progress, as well as the complication of technologies at the present stage of the development of society – these all actualize the professional training of specialists who already have a high level of mobility during the period of study at a higher education establishment. The purpose of this article is to study the essence and types of academic mobility of students in the modern system of higher education. Methods of research: analysis and synthesis of psychological and pedagogical literature, generalization, classification. It is established that academic mobility of students is a form of organization of the educational process, aimed at gaining theoretical and practical experience of educational or professional activity. It involves study, research, internship in another institution of higher education (in native country or abroad) for a limited period of time and further return to a basic educational institution for the completion of the professional training. The types of academic mobility are investigated. They are classified according to different characteristics: by subjects of implementation (mobility

of teachers and students); by objects (educational, research (for students), professional development (retraining), exchange of experience (teaching), conducting research (for teachers and students); by forms (real, virtual); by the direction of implementation (vertical, horizontal, direct, reverse); by spatial grounds (regional, interregional and international). It is substantiated that the main goals and objectives of academic mobility of students are: to provide students with the opportunity to obtain education abroad in the chosen sector of training, to ensure accessibility to leading educational institutions and scientific schools, to expand students' awareness of culture and traditions of the new country; to promote their personal development, to raise the level of knowledge and to create the employment opportunities; to stimulate the study of foreign languages as a means of international integration and the functioning of the single market of educational services.

Key words: higher education system; academic mobility; types of academic mobility; internationalization of higher education.